

Növőtér-bővítési ajánlások szelektált akácfajták ültetvényeiben

Bevezetés

A közönséges akác termesztési szempontból sokszor előforduló hátrányos tulajdonságai (sík- és térgörbe, villás törzs, alacsony iparifá-kihozatal, fagyérzékenység stb.) széles körben ismertek. Mindezekből kiindulva az akácnemesítés egyik legfőbb feladatának tekinti a *törzsmínőség javítását*. Az elmúlt évtizedekben mindenekelőtt e célkitűzés megvalósítására irányuló selekciós nemesítésben születtek számottevő eredmények.

A több mint háromszáz éve spontán módon behozott, ismeretlen eredetű, és mára a magyarországi ökológiai feltételekhez nagyrészt adaptálódott hazai akácállományok bőséges mértékű, változatosságú és minőségi genetikai alapot szolgáltatnak a fafajjal összefüggő nemesítési munka eredményes továbbvitelének.

Az 1960-as évek elején az akác nemesítése irányított keresztezéssel indult, a későbbiek folyamán azonban a selekciós nemesítés vált meghatározóvá. Az államilag elismert fajták (jelenleg 7) ez utóbbi nemesítési eljárás eredményei, és döntő többségük fenotípus alapján kiválasztott 2...20 törzsfá klónkeveréke. A klónok többsége zöldvagy gyökérdugványról jól szaporítható. Oltásuk is viszonylag könnyen megoldható. Ugyanakkor szaporítóanyaguk magas előállítási költsége, valamint a megfelelő referencia-erdősítések hiánya miatt az elmúlt évtizedben drasztikusan csökkent az akácfajták természetbe vonásának mértéke.

Az 1980-as évek elején kidolgozott program a táji fajtasortimentek kialakítása céljából a következő 12, az akác termesztés szempontjából legfontosabb tájakon irányozta elő akácfajtákból termesztési kísérletek létesítését: Duna-Tisza köze, Cserhát, Kisalföld, Mezőföld, Somogyi homokvidék, Vas-Zalai Hegyhát, Kemenesalja, Vasi dombság, Nyírség, Nagykun-Hajdúhát, Békési hát, Északi Pannónhát.

Az említett program különböző okok folytán csak részben valósult meg, viszonylag kis számú, fajta-(termesztési) kísérlet létesítése és értékelése révén. A következőkben ezen kísér-

letes munka legfontosabb, gyakorlati-orientált eredményeit ismertetjük.

Akácfajták ültetési hálózata, elegyítése, faállomány-szerkezete

Az akácfajták szélesebb körű termesztésbe vonását alapvetően gátolja a szaporítóanyag előállításában mutatkozó nagymérvű lemaradás (elsősorban ökonómiai okok miatt) és a szaporítóanyag-termelésnek kényszerűségi okok miatt nagyobb részt 2-3 fajtára (fajtan belül is klónkeverékre) történő koncentrálódása.

Továbbra is vitatott a szelektált akácfajtákkal történő erdősítések *ültetési bálózata* kérdése. A Duna-Tisza közi és a Nyírségben lévő termesztési kísérletek alapján – a 2,5 x 2,0 m-es hálózat látszik a legmegfelelőbbnek. A várhatóan közepes növekedést lehetővé tevő termőhelyeken létesítendő erdősítésekben – s ezek vannak túlsúlyban – az ajánlottnál tágabb hálózat mellett a fajták, laza koronájuk lévén, nem tudnak kellőképpen záródni, ennek következtében a talaj erőteljesen gyomosodik, még az előírászerűen elvégzett talajápolási munkák esetén is.

Nagyon fontos a *törzs- és koronaalakító nyesések* technológiai előírás szerinti elvégzése. Az általunk ajánlott alaphálózat mellett az első koronaalakító nyesést akkor kell elvégezni, amikor a faállomány átlagos magassága eléri az 5-6 métert. A második törzsalakító nyesésre akkor kerüljön sor, amikor a faállomány átlagos magassága 8-10 m (megközelítőleg 4 m-es ágtszta törzsrész elérése kívánatos).

Az akácfajtákkal eddig történt erdősítések általában elegyetlenek. Eddigi tapasztalataink alapján célszerű kipróbálni – a nemesített ültetési anyaggal való takarékoskodás érdekében is – elegyfajként, a termőhely függvényében többek

között a pusztaszilt és a keskeny koronájú nemesnyár-fajták valamelyikét (előhasználati állományként).

A fajtákra alkalmazható *növőtér-bővítési technológiák* még nem kiforrottak. Az alkalmazandó szisztéma minden bizonnyal a „ritkán, de erőteljesebben” elvhez áll majd közelebb. A faállomány-szerkezeti vizsgálatok alapján valószínűsíthető, hogy a szelektált fajták faállományainak törzsszámcsökkentése során is valamelyest szerepe kell, hogy legyen az egyedi válogatásnak. A termesztési kísérletek alapján az átlagfaterfogati értékek általában közel megegyezők, a faállomány-minőségre utaló mutatószámok viszont a termesztési kísérletek többségében 8-16 %-os többletet jeleznek a szelektált fajták javára (1.táblázat).

Növőtér-szabályozási modellek

A szelektált akácfajtákkal létesített állományok nevelésének (növőtér-szabályozásának) irányelvei sok tekintetben eltérnek a magcsemetével létrehozott, illetőleg sarjrol felújított állományokétól. Mivel az egyklónú fajták növekedési tulajdonságai elvben megegyezők, a többklónúaké egymáshoz közelállóak, a közönséges akác állományaira jellemző nevelési szakaszokat (tisztítás, gyérités) nehezebb elkülöníteni. Az egyes növőtér-bővítési beavatkozások célja döntően a fák *optimális növekedéséhez szükséges növőtér* kialakítása. A nagyobb ültetési hálózat következtében mód van a vágások számának csökkentésére, továbbá a faültetvényekhez közelálló kombinált nevelési mód részben alkalmazására (az egyedszelekció itt sem hagyható el).

Szelektált akácfajták termesztésével csak kiváló és jó ökológiai (termőhelyi) viszonyok mellett érdemes foglalkozni.

1. táblázat. Az 'Üllői' akác és a közönséges akác főállományra vonatkozó szerkezeti és az egészállományra vonatkozó minőségi adatai (Mikebuda 22D)

Kor: 17 év

Fajta	H	A kontroll %ában	D _{1.3}	A kontroll %ában	Átlagfaterfogat	A kontroll %ában	Faállomány-minőségi jelzőszám*
	m		cm		dm ³ /fa		
'Üllői' akác	16.2	102	14.1	98	130	99	1.86
Közönséges akác (kontroll)	16.0	100	14.3	100	131	100	2.17

Megjegyzés: *A faállomány-minőségi jelzőszámot a törzsmínőség értékek (1-4) törzsszámmal súlyozott számtani átlaga alapján határoztuk meg.

* tud. tanácsadó, az MTA doktora, ERTI

Gyengébb akáctermőhelyeken, mivel az ültetvénytér szerű termesztés-technológia előnyei nem érvényesíthetők, a gazdálkodás az esetek döntő többségében veszteséges lesz.

A kiváló és jó akáctermőhelyeken (I-III. fatermési osztály) fűrészipari alapanyag termelésére, a 2,5 x 2,0 m-es induló hálózatú, *ültetvénytér szerűen nevelendő* állományokban (5 m²/fa növőter) összesen két növőter-bővítést célszerű végezni (2. táblázat). Az első növőter-bővítéskor (9-10 éves korban) megközelítőleg 50%-os törzsszám-csökkentést végzünk, így a nevelővágás utáni hálózat átlagosan 10 m²/fa növőteret feltételez, a kitermelt faanyag részbeni értékesíthetősége mellett. A második növőter-bővítést (16-17 éves korban) szintén 50%-os törzsszám-csökkentéssel végezzük. Ennek során a kitermelt faanyag nagyobb része már

2. táblázat. Szelektált akácfajták növőter-bővítési modellje (ültetvénytér szerű termesztési technológiával)

Termesztési cél: fűrészipari rönk

Ültetési hálózat: 2,5 x 2,0 m, ültetési csemeszám 2000 db/ha

Megnevezés	Kor	Átlagos magasság	Átlagos átmérő	Törzsszám	Várható bruttó fatérfogat	
		H	D _{L.3}	N	V	
		év	m	cm	db/ha	m ³ /ha
I. fatermési osztály						
1.	Növőter-bővítés	9-10	14	13	1000	100
2.	Növőter-bővítés	16-17	20	18	500	130
3.	Véghasználat	30	25	25	450	270
II. fatermési osztály						
1.	Növőter-bővítés	9-10	13	11	1000	70
2.	Növőter-bővítés	16-17	18	16	500	100
3.	Véghasználat	30	23	23	450	220
III. fatermési osztály						
1.	Növőter-bővítés	9-10	12	10	1000	55
2.	Növőter-bővítés	16-17	17	15	500	80
3.	Véghasználat	30	21	21	450	170

Megjegyzés: Az adatok a főállományra, vagyis a növőter-bővítések elvégzése utáni állományrészre vonatkoznak. Fatermési tábla: Lessényi B., Rédei K. (1986)

3. táblázat. Szelektált akácfajtákkal létesített faültetvények növőter-bővítési modelljei

Termesztési cél: oszlop, illetve fűrészipari rönk

Ültetési hálózat: 3,0 x 3,0 m

Megnevezés	Kor	Átlagos magasság	Átlagos átmérő	Törzsszám	Várható bruttó fatérfogat
		H	D _{L.3}	N	V
		év	m	cm	db/ha
I. modell					
Növőter-bővítés előtt	10	13	10	1100	60
Növőter-bővítés után	10	14	11	700	50
Véghasználat	20	20	18	700	180
II. modell					
Növőter-bővítés előtt	8	10	8	1100	35
Növőter-bővítés után	8	11	9	750	30
Növőter-bővítés előtt	15	17	14	750	105
Növőter-bővítés után	15	18	15	500	85
Véghasználat	25	22	20	500	180

Megjegyzés: Fatermési tábla: Lessényi B., Rédei K. (1986)

ipari felhasználásra is alkalmassá válik, így a vázolt termesztés-technológiát ökonómiaailag rentábilisnak tekinthetjük.

A 3. táblázatban közölt modellek szerint nevelendő, minimum 3,0 x 3,0 méter induló hálózatú, szelektált akácfajtákkal létesítendő faültetvények is csak kiváló és jó termőhelyeken rentábilisak. Csökkentett véghasználati korok tervezése esetén (20-25 év) a termesztési cél oszlop, illetve alsóbb mérethatárú fűrészipari rönk előállítására lehet. Ennek a termesztés-technológiának alkalmazására elsősorban Nyugat-Európa országaiban találunk példákat.

A bemutatott K+F eredmények és ajánlások az ERTI Ültetvénytér szerű Fatermesztési Osztályának értékelő és elemző munkáján alapulnak. Kapcsolódó célkitűzésünk a modellek további finomítása az újabb felvételi adatok és gyakorlati tapasztalatok felhasználásával.

Irodalom: Ostváth-Bujtás Z. – Rédei K. (2007): Akác fajtajasmerető. ERTI, Budapest, pp 36.

Rédei K. (2008): Szelektált akácfajták termesztés-technológiája. ERTI, Budapest, pp 37.

Fajátékok a bölcsődének

Százezer forinttal támogatta tavaly az egri Semmelweis Bölcsődét az Egererdő Zrt. A pénzádományból az intézmény fából készült játékokat vásárolt, melyeket a farsang alkalmából birtokba is vehettek a gyerekek.

Különleges jelmezekben nemcsak a farsangot, hanem az Egererdő Zrt. ajándékát is megünnepelhették kicsik és nagyok az egri Semmelweis bölcsődében. 2009. decemberében ugyanis 100 ezer forintnyi adományt vehetett át az intézmény a cégtől. A bölcsőde fennállása óta

kiemelt figyelmet fordít a gyermekek környezettudatos nevelésének és természet-szeretetének kialakítására. Ezért az adományból fajátékokat vásároltak a gyerekeknek. Az intézmény hat csoportszobájában nyolcvan kisgyermek örülhetett a játékoknak. Mostantól fából készült építőköccel, hintalóval, fodrász- és konyhaszettel, gyöngyökkel és libikókával is játszhatnak. Az Egererdő Erdészeti Zrt. állami céggént kiemelten fontosnak tartja a bölcsődék, óvodák, iskolák támogatását.

Fridél Veronika

Kis téli araszoló

Április vége, május,
Virul a tölgy fent, te lent,
És mégis más-más élet.

Emlékszem, ifjan a tornán:
-Mássz szaporán, vagy repülsz!
De mégsem, csak szégyenülsz.

Tölgyről fény-fonal pányván
Rángva, eléd araszolt
Lepkemúlt emígy unszolt:

-Mássz szaporán, vagy nem repülsz!

Apatóczy István